

УДК [94 : 323.15 : 314.525.3 (=163.2)] (477+47+57) «192/193»

ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЩОДО БОЛГАР-ГОРОДНИКІВ (20-ті – ПОЧАТОК 30-х рр. ХХ ст.)

Володимир Турков

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Україна, 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

e-mail: turkov-w@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2974-5730>

У статті розглядається політика радянської держави по відношенню до болгар-городників у 20-ті – на початку 30-их рр. ХХ ст. Якщо у період проведення непу радянська держава та її виконавчі і законодавчі структури всілякими засобами підтримували господарчу діяльність цієї категорії болгарського селянства, то з початку проведення суцільної колективізації вони почали шляхом різного роду заборон сприяти поступовій ліквідації господарств болгар-городників на всій території республіки.

Ключові слова: радянська держава, політика, болгар, сільське господарство, городництво

Болгари-городники – це особлива категорія селянства, що проживала неподалік від міст таких як Київ, Харків, Одеса, Мелітополь, Луганськ, Юзівка, Єкатеринодар на території Російської імперії та займалася постачанням сільськогосподарської продукції у вищезгадані населені пункти. Для більш ефективної діяльності болгар об'єднувалися в артілі.

Болгари-городники з'явилися на території України у другій половині XVIII ст. (1764-1765 рр.), коли декілька десятків сімей із селища Богданов дол, що біля Перніка переселилися та заселилися біля Києво-Брацького монастиря, що на Борщагівці. Болгари взяли у монастиря землю в оренду для вирощування овочів. Вони відомі у літературі як «борщагівські болгари». Про їх життя, побут і господарську діяльність писав дослідник XIX ст. М.П. Лазарев [12]. Про господарську діяльність болгар на півдні України, зокрема городництво, згадується у праці Д.І. Багалія [1]. Запорізький історик В.І. Мільчев у своїй монографії підкресли велику значимість городництва для болгар-переселенців. За спостереженнями автора «...окрім вирощування культур спільних як для Балкан, так і для України: квасоля, огірки, дині та ін.... болгар завезли й кілька нових. Таким безперечно є солодкий (болгарський) перець та баклажани» [13, с. 125-126].

Вивченням історії городництва на початку ХХІ ст. займалася сучасна болгарська дослідниця Діана Гласнова. У своїй монографії «Българските градинари в Хърватия», яка вийшла з друку хорватською мовою, вона навела статистичні дані стосовно кількості болгар-городників, які переселилися на територію Російської імперії. За інформацією автора у 1901 р. до Росії прибуло 2199 чол., у 1902 р. –

2673 чол., а в 1903 р. – 2484 чол. [22, s. 112].

Городництво, як одне із основних напрямків економічної діяльності болгар відзначено у монографії київської дослідниці Ю.В. Грищенко [2]. Українська дослідниця Я.В. Комар проаналізувала низку документів, які висвітлюють особливості господарської діяльності болгар-городників на території Краснодарського краю на початку ХХ ст. [11]. Київський історик В.В. Павленко проаналізувала організацію виробничої діяльності цієї категорії болгарського селянства, акцентуючи увагу на тому, що переважна більшість з них були громадянами Болгарії, що приїздили до Росії на сезонні роботи. За підрахунками В.В. Павленко, таких заробітчан нараховувалося 15 тис. осіб [14, с. 104]. Харківський історик М.Г. Станчев, з'ясував особливості взаємовідносин болгар-городників, що проживали у передмісті столиці УСРР, у місті Харкові з головою українського радянського уряду Х. Раковським [18].

Джерельною базою дослідження стали матеріали із спеціалізованого видання «Сборник декретов и постановлений Особкома и УЭС, не вошедших в «Собрание узаконений Украины за 1921 год». У ньому міститься постанова «Об организации болгарских огородных артелей» від 7 серпня 1920 р. за підписом голови Раднаркому УСРР Х. Раковського [15, с. 5].

Значним підґрунтям вивчення теми стали архівні документи з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України та фондів державних архівів Запорізької, Луганської, Донецької та Харківської областей.

Цінними у контексті дослідження означеної проблеми можна вважати, перш за все, матеріали Центрального державного архіву вищих

органів влади та управління України. У фонді 2 «Рада народних комісарів УРСР» міститься лист Болгарської трудової городньої громади міста Харків від 16 червня 1923 р. з подякою за отриману допомогу від голови українського радянського уряду Х. Раковського, який у той час виїжджав на дипломатичну роботу за кордон [19, арк. 63]. Фонд 413 «Центральна комісія національних меншин при ВУЦВК» вміщує інформацію про кількість господарств болгар-городників біля міст Одеса, Мелітополь, Харків [21, арк. 278]. На основі аналізу архівних матеріалів вищезгаданого фонду можна проаналізувати наступ владних структур на економічні права болгар-городників. Мова йде про скаргу болгар Желізнянського району Артемівської округи від 11 вересня 1925 р. проти подвійного підвищення податків і рішення Народного комісару фінансів УСРР про те, щоб залишити цю скаргу без позитивного рішення [20, арк. 188-189].

Окремі матеріали з вивчення даної проблематики містяться у Державному архіві Запорізької області. Саме у фонді Р-2 «Запорожский губернский исполнительный комитет Советов рабочих крестьянских и красноармейских депутатов» представлена Постанова особливої комісії по топливу та продовольству від 28 вересня 1921 р. «О вспашке огородов», яка регламентує дії органів влади щодо повернення у користування артілям болгар-городників раніше відібраної або відрізаної у них землі [4, арк. 148].

У фонді Р-242 «Луганський повітовий виконавчий комітет Ради робітничих селянських та червоноармійських депутатів м. Луганськ Луганського повіту Донецької губернії» Державного архіву Луганської області міститься постанова Луганського повітового виконавчого комітету від 31 грудня 1920 р. про прийняття «Уставу виробничо-торгівельно-промислового кооперативу городників», який законодавчо закріплював права й обов'язки членів даної артілі [5, арк. 2].

Інформація про кількість болгар-городників у Сталінській окрузі представлена у фонді Р-2 «Сталинский окружной исполнительный комитет советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов. г. Сталино, Сталинского округа» Державного архіву Донецької області [3, арк. 73].

Важливі матеріали, у руслі розкриття основних аспектів проблеми, знаходяться у Державному архіві Харківської області. У фонді Р-948 «Статистичного бюро Харківського окружного виконавчого комітету рад робочих селянських

та червоноармійських депутатів» містяться «Карточки по обследованию хазяйств не кристианского типа», які дають змогу проаналізувати структуру та господарський потенціал 7 артілей болгар-городників, що були створені протягом 1923-1924 рр. [9, арк. 92-98]. Фонд Р-845 «Харківський окружний виконавчий комітет Ради робітничих селянських та червоноармійських депутатів» містить документи, які дають змогу з'ясувати дії місцевої влади, спрямовані на припинення діяльності артілей болгар-городників Харківської округи. Йдеться про скаргу болгар, датовану початком 1929 р., яка була спрямована в Комісію у справах національних меншин при Харківському окружному виконавчому комітеті. У цій скарзі болгарі піднімали питання про безпідставне припинення орендних відносин з боку органів місцевої влади [8, арк. 145]. У даному фонді також представлено рішення Мало-Данилівської сільради не дозволяти болгарам наймати робочу силу у свої господарства [7, арк. 81].

Важливим компонентом джерельної бази є статистичні видання. Зокрема, статистичний збірник за редакцією М. Станчева «Болгары в Российской империи СССР, странах Балтии и СНГ» дають змогу проаналізувати кількісний склад болгар в різних регіонах України у міжвоєнну добу [17].

Незважаючи на наявність певного фактичного матеріалу, який міститься у роботах вище згаданих авторів, цілісної картини, яка б детально відображала господарську діяльність болгар в умовах економічної політики більшовицької влади, ще не було зроблено. Виходячи з вище зазначеного, мета статті полягає у комплексному дослідженні політики радянської держави щодо болгар-городників на території України у 20-ті – на початку 30-их рр. ХХ ст.

Перемога більшовиків і встановлення радянської влади на території України негативним чином вплинула на становище багатонаціонального селянства, у тому числі болгар-городників. Таким обставинам сприяла впровадження політики воєнного комунізму, пов'язане із введенням продрозкладки та забороною ринкової торгівлі. Але продовольча криза, яка охопила республіку, загрожувала паралізувати роботу шахт і металургійних підприємств Донбасу. У цих умовах органи місцевої влади, щоб забезпечити продовольством робітників підприємств і шахт почали поступово змінювати політику щодо місцевого селянства, особливо болгар-городників. 31 грудня 1920 р. вийшла постанова Луганського по-

вітового виконавчого комітету Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів Донецької губернії про затвердження статуту виробничо-торгівельно-промислового кооперативу городників. Зокрема, у пункті 7 статут законодавчо закріплював, що «членами Артели могут быть лица без различия пола и национальности не моложе 17 лет...». Пункт 13 вище згаданого статуту доводив, що «все члены Артели обязаны личным трудом участвовать в ее делах. Наемный труд допускается только в том случае, если Артель нуждается в работе такого специалиста, которого нет среди них» [5, арк. 2].

Прийняття вище згаданого статуту свідчило про те, що органи місцевої влади на Донбасі змушені були відступити від жорстких законів політики військового комунізму, дозволяючи використання найманої праці у виробничо-торгівельно-промислових кооперативах. Прийняття таких рішень було винятком і не поширювалося на інші регіони України, де проживали болгары.

Політика більшовицької влади радикальним чином змінилася після впровадження нової економічної політики на ХЗ'їзді РКП(б) у березні 1921 р. Тоді для забезпечення міського населення України сільськогосподарською продукцією та покращення матеріального становища виробників владні структури стали приймати відповідні постанови. Зокрема, 7 серпня 1921 р. була прийнята постанова «Об организации болгарских огородных артелей» за підписом голови Раднаркому УСРР Х. Раковського. У цьому документі мова йшла про наступне:

«1. Считать наиболее рациональным организацию болгарских огородников по производственному принципу, в форме специальных огородных кооперативов, артелей первичной ступени.

2. Признать, что момент организации кооперативных союзов огородников назрел, организацию таковых считать первоочередной задачей.

3. Организуемые огородный союзы должны выполнять всю работу по кооперированию огородных артелей...

5. Наркомпрод и Вукоспилку обязать установить твердые договорные отношения относительно сбыта огородных продуктов.

6. В плоскости договорных условий разрешить практический вопрос о снабжении болгарских огородных артелей или союзов огородников.

7. Наркомзаму и Наркомвнуделу поручить,

согласно закону от 2 марта 1921 года, закрепить огородные земли за артелями, по возможности восстанавливая бывшие землепользования...» [15, с. 5].

28 вересня 1921 р. вийшла постанова Особливої комісії по паливу та продовольству на чолі з Х. Раковським «О вспашке огородов» в якій було акцентовано увагу на наступному: «1. Огородная земля обрабатываемая в 1921 году военными организациями, рабочими предприятиями, профессиональными организациями и зарегистрированными с/х коллективами остается в их распоряжении на следующий 1922 год, после проверки действительной их обработки... 6. Высшим трудовым артелям особого назначения (например болгарских огородников) у которых земля весной была отобрана или отрезана, необходимо по возможности восстановить в старых пределах землепользования» [4, арк. 148].

Прийняття цих урядових постанов сприяло поліпшенню економічного становища цієї категорії населення та створенню нових виробничих сільськогосподарських товариств. Слід зазначити, що господарський потенціал останніх залишався на достатньо низькому рівні. Про це свідчать матеріали обстеження сільськогосподарських артілей болгар у передмісті Харкова працівниками Центрального статистичного управління УСРР. Вони з'ясували, що у 1923-1924 рр. було створено 7 таких артілей, у кожній з яких працювало 10 працездатних робітників. Наприклад, у «1-й болгарській артілі», що була заснована у 1923 р., налічувалося 16 осіб, із них робочого віку з 18 до 60 років нараховувалося 7. Артіль мала у своєму розпорядженні 2 однолемішних плуга, 1 букарь, 2 борони, 1 культиватор, 1 соломорізку. Возів на залізній ході було 2, на дерев'яній – 1. Болгары обробляли 11,75 десятин землі. У господарстві налічувалося 3 коней, 6 корів, 2 телят, 2 свині, 25 курей і півнів. Артіль засівала озимим житом 3 десятини землі, озимою пшеницею 3 десятини, ячменем – 1 десятину, вівсом – 1 десятину, просом 1 десятину, картоплею 0,5 десятин, травами – 1 десятину [9, арк. 92].

В умовах поступового відродження діяльності господарств болгар-городників їх станом справ особисто цікавився голова Раднаркому УСРР Х. Раковський, який сам був болгариним за національністю. Він особисто відвідував Холдогорський ринок міста Харкова, де була представлена сільськогосподарська продукція болгарських артілей, і цікавився станом їх справ [18, с. 62].

Після призначення Х. Раковського на посаду Повноважного представника СРСР у Великобританії він отримав лист від представників Болгарської трудової городньої громади міста Харкова, датований 16 червня 1923 р. У цьому листі болгари дякували Х. Раковському за підтримку, бажали успіхів на новій дипломатичній посаді. У своєму посланні вони висловили наступну думку: «Расставаясь с Вами просим соответствующей Вашей референцией, чтобы и в дальнейшем Вашем отсутствии была нам пролетариям болгарам оказываема помощь и поддержка во всех нуждах нашей Трудовой Болгарской Коммуны» [19, арк. 62].

У період впровадження нової економічної політики кількість господарств болгар-городників поступово зростала. За даними Завідувача Центрального Болгарського бюро при ЦК КП(б)У Малчева станом на 13 грудня 1926 р. навколо Одеси біля 200 болгарських господарств городників, у передмісті Харкова біля 40 господарств і навколо Мелітополя біля 30 господарств [21, арк. 78]. В інших регіонах України кількість болгар-городників була досить нечисельна. Наприклад, за інформацією Сталінського окрвиконкому у грудні 1926 р. в окрузі налічувалося 595 болгар, що складало 0,17% всього населення [3, арк. 73]. Виконком інформував про те, що «болгары заняты огородничеством и в среднем принимают от 7-10 человек наемной силы...» [3, арк. 73зв.].

Господарські успіхи болгар-городників не залишилися поза увагою центральних і місцевих органів більшовицької влади. З середини 20-х рр. ХХ ст. починається наступ на їх економічні права. Про це свідчить скарга болгар-городників Железнянського району Артемівської округи від 11 вересня 1925 р., яка була спрямована у Головне управління податків Наркомфіну УСРР. Болгари були незгодні з тим, що місцеві органи влади збільшили їм обсяг податків, які нараховувалися, з 4000 до 8000 крб. [20, арк. 14].

Загальні економічні вимоги болгар були також викладені у висновках Артемівського окружного земельного відділу 16 лютого 1926 р. та мали наступний зміст:

- 1) «ссылаясь на якобы полную убыточность в настоящее время огородного промысла в районе, освободить их от уравнительного и подоходного налогов;
- 2) предоставить им право продажи продуктов огородничества из закрытых помещений без выплаты упомянутых налогов;
- 3) предоставить им на развитие огородного промысла долгосрочный кредит;

4) выделить специалистов-огородников, не имеющих в настоящее время земли, огородных земель количеством довоенного времени» [20, арк. 188].

Слід зазначити, що народний комісар фінансів УРСР М. Полоз розглянувши 18 червня 1926 р. скаргу болгар-городників Артемівської округи та врахувавши думку Артемівського окружного земельного відділу про безпідставність їх вимог, залишив їх заяву без позитивного рішення [20, арк. 189].

Аналогічні випадки наприкінці 20-х рр. ХХ ст. траплялися і в інших регіонах України. Наприклад, 4 серпня 1928 р. на засіданні Центральної комісії у справах національних меншин (ЦКНМ) при ВУЦВК 4 серпня 1928 р. розглядалася заява болгар-городників Сталінської округи про неправильне наділення землею та позбавлення виборчих прав членів їх трудових колективів. У цій ситуації ЦКНМ прийняла наступне рішення: «Заяву болгар-городників переслати до Сталінської округи для выяснения. Доручити Сталінському Окружному бюро у справах національних меншостей (ОБНМ) обстежити та виявити соціальний склад болгар-городників, вважаючи за доцільне наділення їх землею в порядку втягнення бідняцько-середняцького населення до сільськогосподарських артілей. Щодо скарг болгар-городників про неправильне позбавлення їх виборчих прав – вважати за необхідне, аби Сталінське ОБНМ це перевірило на місцях» [7, арк. 47].

Аналогічні дії владних структур по відношенню до болгар-городників простежувались і на Харківщині. Про це свідчить скарга болгар-городників, написана на початку 1929 р., спрямована до Комісії у справах національних меншин при Харківському окружному виконавчому комітеті, яка мала наступний зміст: «С давних времен мы проживаем в городе Харькове, занимаемся огородничеством на землях, арендуемых от Харьковского комхоза на разные короткие сроки. И в настоящее время мы заключили с Харьковским комхозом арендные договора на аренду огородных участков земли в разных частях города под устройство огородов. Несмотря на то, что срок нашим договорам еще не истек, мы получили предписание о прекращении нами на этих участках какой-либо работы на том основании, что участки наши предлагаются к сдаче другим арендаторам. Такое требование не только ни на чем не обосновано, но противоречит и закону и договору, грозит нам полным разорением, а нас до 70 едоков трудящихся, грозит городу остаться

без культивуваних продуктів, коим мы снабжаем кооперативы, а городу без культурно устроенных огородов» [8, арк. 145].

Але скарга болгар не була позитивно розглянута органами місцевої влади. Про це свідчить рішення Харківського окружного виконавчого комітету від 31 липня 1929 р. про те, щоб залишити скаргу Болгарської артілі «без задоволення» [10, арк. 39].

Слід зазначити, що у 20-х – на поч. 30-х рр. ХХ ст. основним постачальником сільськогосподарської продукції до міста Харкова було створене ще у 1922 р. Харківське губернське акціонерне товариство Хаторг, яке мало власну плодово-овочеву мережу роздробленої торгівлі [16, с. 145]. Товариство проводило оптові закупівельні операції у сільській місцевості, активно співпрацюючи з болгарами-городниками. Диструктивна політика органів місцевої влади по відношенню до болгарських селян привела до перебоїв у постачанні городини у столицю республіки та через мережу Хаторгу.

Про цей факт свідчить інформаційна довідка Харківської міської ради від 19 липня 1931 р. «про перебіг кампанії постачання городиною м. Харкова». У цьому документі зазначалося, що «...Хаторг не підготувався як слід до постачання городиною... Хаторг має прикріплені радгоспи, що повинні постачати його городиною. Треба відзначити, що справами з політтям городини в радгоспах і на сьогоднішній день знаходиться в незадовільному стані. Місцеві організації не завжди стають на допомогу радгоспам і колгоспам в обробці городини. Так, наприклад, Мало Данилівська сільрада не дала дозволу болгарській артілі на найом робочих рук, мотивуючи тим, що артіль «все повинна власними руками обробляти», через що затрималась доставка городини для Хаторгу» [7, арк. 81].

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок про те, що політика радянської держави у період впровадження непу призвела до фактичного відродження болгарських сільськогосподарських артілей на сході та півдні України. Цьому сприяли відповідні урядові постанови та рішення виконавчих органів місцевої влади. Але в умовах згортання непу, коли більшовицький режим розпочав політику суцільної колективізації, пов'язану з ліквідацією приватних господарств, болгарські сільськогосподарські артілі, що діяли біля міст і містечок

України почали потерпати від заборони використання найманої праці, значного підвищення податків, безпідставного скасування орендних договорів, свавілля чиновників з органів місцевої влади.

У таких умовах артілі припиняли свою діяльність, а їх робітничі колективи змушені були вступати до місцевих колгоспів і радгоспів. Таким чином, можна стверджувати, що на початку 30-х рр. ХХ ст. всі артілі болгаргородників, які до цього часу зарекомендували себе як ефективні господарі, поступово припинили свою діяльність на території України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Багалій Д.І. Заселення Південної України (Запоріжжя й Новоросійського краю) і перші початки її культурного розвитку. Харків: Видавництво «Союз», 1920. 110 с.
2. Грищенко Ю. Болгари в Україні 1920-х – 1930-х рр.: між національними проектами влади й реаліями життя. Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. 269 с.
3. Держархів Донецької області (далі – ДАДО). Ф. Р-2. Оп. 1. Спр. 134. 117 арк.
4. Держархів Запорізької області (далі – ДАЗО). Ф. Р-2. Оп. 1. Спр. 330. 475 арк.
5. Держархів Луганської області (далі – ДАЛО). Ф. Р-242. Оп. 1. Спр. 455. 20 арк.
6. Держархів Харківської області (далі – ДАХО). Ф. Р-845. Оп. 2. Спр. 493. 251 арк.
7. ДАХО. Ф. Р-845. Оп. 3. Спр. 1185. 216 арк.
8. ДАХО. Ф. Р-845. Оп. 3. Спр. 1969. 184 арк.
9. ДАХО. Ф. Р-948. Оп. 2. Спр. 14. 238 арк.
10. ДАХО. Ф. Р-948. Оп. 2. Спр. 483. 196 арк.
11. Комар Я.В. Документи кінця ХІХ – початку ХХ століття з історії болгар в Державному архіві Краснодарського краю Російської Федерації // Дриновський збірник. Т. VIII. Харків-Софія: Академічне видавництво «Проф. Марин Дринов», 2015. С. 375-382.
12. Ларазев М.П. Болгары-колонисты с. Борщаговка // Киевская старина. 1894. № 7 (66). С. 104-112.
13. Мільчев В. Болгарські переселенці на півдні України 1724-1800 рр. Київ-Запоріжжя: РА «Тандем-У», 2001. 198 с.
14. Павленко В.В. Українсько-болгарські взаємини 1918-1939 рр. Київ: Інститут історії НАН України, 1995. 224 с.
15. Сборник декретов и постановлений Особкома и УЭС, не вошедших в «Собрание узаконений Украины» за 1921 год. Харьков: Вторая государственная типография, 1922. 38 с.
16. Скубій І. Державні акціонерні торговельні підприємства в Харкові в роки непу // Український історичний збірник. 2012. Вип. 15. С. 140-146.
17. Станчев М. Болгары в Российской империи, СССР, странах Балтии и СНГ. Т.1 (1711-2006). Статистический сборник. София: Академическое издательство имени проф. Марина Дринова, 2009. 619 с.
18. Станчев М. Д-р Кръстьо Раковский – държавник, политик, дипломат / Превод от руски Лазар Георгиев. София: Академично издательство «Марин Дринов», 2004. 314 с.
19. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 2. Оп. 2. Спр. 894. 108 арк.
20. ЦДАВО України. Ф. 413. Оп. 1. Спр. 104. 425 арк.
21. ЦДАВО України. Ф. 413. Оп. 1. Спр. 195. 305 арк.
22. Glasnova D. Bugarski vrtlari u Hrvatskoj; monografija [Prijevod Katica Sedlar]. Zagreb: Nacionalna zajednica Bugara u Republici Hrvatskoj, 2014. 407 str. URL: <https://www.fakel.bg/index.php?t=3522>

Turkov Volodymyr

The Policy of the Soviet State Concerning Bulgarian Gardeners (the 20's – early 30's of the 20th century)

The paper analyzes the policy of the Soviet state concerning Bulgarian gardeners in the 20s – in the early 30s of the 20th century. Bulgarian-gardeners were a specific category of peasantry living near the cities such as Kyiv, Kharkiv, Odessa, Melitopol, Lugansk, Yuzivka, Yekaterynodar on the territory of the Russian Empire and were engaged in the supply of agricultural products to the abovementioned places. The establishment of Soviet power on the territory of Ukraine negatively influenced the state of the multinational peasantry, including Bulgarian-gardeners. That happened because of the implementation of the War Communism policy, associated with the introduction of a food appropriation system (prodrazkladka) and a prohibition on market trade. But there were cases when the local authorities in certain regions of Ukraine, in particular in Donbas, allowed Bulgarians to work freely on the land. This was due to the fact that the workers of mines and enterprises were extremely suffering from a lack of food. For the support of their activity, the charter of the production, commercial and industrial co-operative of gardeners was adopted. The situation of the Bulgarian peasants changed after the introduction of the New Economic Policy at the 10th Congress of the Russian Communist Party (Bolshevik) in March 1921. Then, to supply the urban population of Ukraine with agricultural products and improve the material position of producers, the authorities began to adopt appropriate regulations. In particular, on August 7, 1921, a decree «On the Organization of Bulgarian Garden Artels» was issued, signed by the Chairman of the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR Kh. Rakovsky. The decree contributed to the fact that the Bulgarians had got the right to lease the land, to conclude contracts for the supply of products with various trade organizations, in particular, Khatorg, to hire workers. But with the establishment of the policy of nation-wide collectivization, the state and its executive bodies began, through various prohibitions, to facilitate the gradual elimination of Bulgarian-gardeners farms throughout the republic.

Keywords: *Soviet state, politics, Bulgarians, agriculture, gardening*

Надійшла до редакції / Received: 14.11.2018

Схвалено до друку / Accepted: 23.09.2018